

GÜVENİYORUM ÖYLEYSE VARIM: TÜRKİYE'DEN AFRİKA'YA SİLAH İHRACATI

DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

1998 yılında ilan edilen ve 2020 yılında uygulamaya konan Afrika Açılım Planı'yla birlikte Afrika ülkeleriyle olan etkileşimini siyasi, diplomatik, kültürel ve ekonomik alanlarda derinleştirmeye başlayan Türkiye, aynı zamanda, bu ülkelerin ulusal güvenliklerini sağlama yönünde de adımlar atmaktadır.

”

Afrika bölgesi özellikle son yıllarda Türkiye'nin çok boyutlu diplomasisinin merkezinde olan bölgelerden olmuş ve yeni dönemde bu sürecin devam etmesi beklenmektedir. Bu ilişkilerin bir aşamasını da güvenlik ilişkileri oluşturmuş ve Türkiye Afrika ülkelerinin istikrarı ve güvenliği açısından katkı sağlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda 1998 yılında ilan edilen ve 2020 yılında uygulamaya konan Afrika Açılım Planı'yla birlikte Afrika ülkeleriyle olan etkileşimini siyasi, diplomatik, kültürel ve ekonomik alanlarda derinleştirmeye başlayan Türkiye,

aynı zamanda, bu ülkelerin ulusal güvenliklerini sağlama yönünde de adımlar atmaktadır.

AFRİKA GÜVENLİĞİNDE TÜRKİYE

Bu adımların ilki Türkiye'nin parçası olduğu Birleşmiş Milletler Barış Gücü oluşumlarıdır. Türk güvenlik güçleri, çeşitli oranlarla, 2007 ve

2020 yılları arasında Sudan'daki UNAMID'e 2003 ve 2018 yılları arasında Liberya'daki UNMIL'e, 2011 yılında Güney Sudan'daki UNMISS'e 2004 ve 2017 yılları arasında Fil-dişi Sahili'ndeki

UNOCI'ye 2014 yılında Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki MINUSCA'ya 2013 yılında Mali'deki MINUSMA'ya ve 2010 yılında Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki MONUSCO'ya destek vermiştir. İkincisi, Türkiye terörle mücadele eden ülkelerin bazılarında o ülkelerin ulusla ordularını eğitmek ve donatmak adına eğitim merkezleri kurmuştur. 2017 yılında Somali'de açılan Somali Türk Görev Kuvveti Komutanlığına bu amaç için görevlendirilen 200 asker Somali Ordusundaki askerleri ülkedeki el-Şebab teröristlerine karşı profesyonelce eğitmektedir. 10 tankın da el-Şebab'ın ülkeye düzenleyeceği herhangi bir saldırıya karşı hazırda bekletildiği bu komutanlık her ne kadar daha sonraki yıllarda el-Şebab'ın Somali'ye saldırılarını tam olarak bitiremeye de büyük ölçüde azaltmıştır. Güvenlik açığı

nedeniyle 2015 yılında hükümet kuramayan Somali'de bugün çok daha istikrarlı bir hükümetin ve meclisin varlığı şüphesiz bir parça da Türkiye'nin kuvvet komutanlığı sayesinde olmuştur. Üçüncüsü ise Türkiye'nin Afrika ülkelerine yaptığı silah, cephane ve silah yedek

parçaları ihracatıdır. Her ne kadar güvenlikleştirme sadece silah ihracatıyla sağlanmasa da Türkiye'den Afrika ülkelerine giden silahlar ve bunların yedek parçaları uzun zamandır çeşitli güvenlik sorunlarıyla uğraşan Afrika ülkeleri için önemli rol oynamaktadır.

Tablo 1: Amerikan doları cinsinden Türkiye'nin 2021-2022-2023 yıllarındaki Afrika ülkelerine olan silah, mühimmat ve bunların aksamlarıyla parçaları ihracatı (TÜİK verilerinden derlenmiştir.)

	2021	2022	2023
Angola	21.860	536.989	180.424
Benin	105.145	0	24.965
Botswana	54.886	102.376	55.353
Burkina Faso	1.232.360	36.430.435	24.895.060
Burundi	0	14.800	27.536
Çad	1.211.062	1.257.197	2.623.575
Cezayir	3557	816	0
Ekvator Ginesi	0	24.924	0
Eritre	0	0	0
Esvatini	0	0	0
Etiyopya	60.114.859	31.674.275	10.753.329
Fas	3.460.583	4.960.561	15.017.955
Fildişi Sahili	0	656.232	725.122
Gabon	0	485	0
Gambiya	8.170	321.251	0
Gana	1.133.071	743.740	323.426
Gine	280.383	26.347	0
Gine Bissau	0	13.600	0
Güney Afrika	5.465.959	7.074.873	3.076.092
Güney Sudan	0	0	0
Kamerun	260.921	96.446	52.100
Kenya	112.802	537.790	42.613
Komorlar	0	0	0
Kongo	321	0	7.212
Kongo Demokratik	0	464	417.558
Lesotho	0	0	0
Liberya	0	0	0
Libya	44.668	18.049	21.506
Madagaskar	70.921	127.791	29.358
Malavi	0	0	0
Mali	6.270.435	12.978.626	15.154.817
Mısır	2.515	80	36.519
Moritanya	50.701	1.753	530.550
Moritus	2.724	1.457	11.262
Mozambik	177.405	170.315	28.416

Namibya	42.202	171.750	126.402
Nijer	211.645	11.492.992	3.912.657
Nijerya	644.750	17.983.563	1.239.329
Orta Afrika	0	2.400	0
Ruanda	288.760	15.212.765	129.498
Sao Tome ve Principe	0	0	0
Senegal	363.708	35.981.027	502.686
Sejšeller	0	0	0
Sierra Leone	0	0	0
Somali	3.122.641	44.881	359.139
Sudan	4.881.891	9.729.964	3.179.014
Tanzanya	0	104.811	129
Togo	2.548	5.828.965	2.632.666
Tunus	3.231.635	1.692.320	296
Uganda	36.573	141.273	42.404
Yeşil Burun	0	0	0
Zambiya	80.621	149.097	50.640
Zimbabve	72.587	267.152	137.677

Rusya'nın ve Çin'in Afrika ülkelerine yaptıkları silah ihracatı bir düzenlilik göstermekten uzaktır. Bu iki ülkenin çeşitli nedenlerle silah desteği sağlamadığı Afrika ülkeleri o dönemlerde Türkiye'den ya sınırlı ya da tam destek alma yoluna gitmişlerdir.

Türkiye'nin Afrika ülkelerine olan silah, cephane ve yedek parça ihracatı dört önemli kategoride incelenebilir. Bunlardan birincisi; özellikle son iki buçuk yılda Türkiye ile bu tip bir ihracat ilişkisine hiç girmeyen ülkelerdir. Türkiye bu zamanda Sierra Leone ile, Liberya'yla, Lesotho'yla, Güney Sudan'la, Eswatini'yle ve Eritre'yle herhangi bir silah, cephane ya da bunların yedek parçalarının ihracatı ilişkisine girmemiştir. Diğer bir deyişle, bu altı ülke Türkiye'den son iki buçuk yılda hiç silah, cephane ya da bun-

ların aksamaları ile parçaları satın almamıştır. İkinci kategoride silah, cephane ve bunların yedek parçasını Türkiye'den ihraç ederken düzensizlik gösteren ülkeler vardır. Bu ülkeler ya bir yıl Türkiye'den mal satın almış, bir sonraki yıl hiç satın almamış, daha sonraki yıl ise yeniden satın almaya devam etmiş (Benin, Kongo); ya bir yıl Türkiye'den hiç mal satın almamış, sonraki yıl satın almış, bir sonraki yıl yine satın almamış (Ekvator Ginesi, Gabon, Gine Bissau); ya ilk iki yıl satın almış son yıl almamış (Cezayir,) ya da ilk yıl satın almamış ama sonraki iki yıl satın almıştır (Kongo Demokratik, Orta Afrika Fildişi Sahili, Tanzanya ve Burundi).

Bu durumun en büyük nedenlerinden biri söz konusu ülkelerin özellikle Rusya'yla ve Çin'le olan silah ilişkisindeki değişkenlik olabilir. Rusya'nın ve Çin'in Afrika ülkelerine yaptıkları silah ihracatı bir düzenlilik göstermekten uzaktır. Bu iki ülkenin çeşitli nedenlerle

silah desteği sağlamadığı Afrika ülkeleri o dönemlerde Türkiye'den ya sınırlı ya da tam destek alma yoluna gitmişlerdir. Örneğin Orta Afrika'da yaklaşık beş yıldır büyük bir nüfuz alanına sahip Rus Wagner Grubu ülkedeki milislerle olan çatışmaların gidişine ve ülkeden Ukrayna savaşına gelen desteğe göre silah sağlamaktadır. Aynı şekilde Çin de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda kendisi aleyhine yapılan oylamalara katılan ülkelere göre silah teminatı yapmaktadır. Eğer bir ülke Çin'in aleyhine oy kullanırsa Çin doğrudan o ülkeyle olan tüm silah satışı ilişkisini askıya almaktadır. Gine Bissau'nun ve Gabon'un son üç yılda özellikle Sincan bölgesindeki Çin'in insan hakları ihlallerine yönelik oylamalara katılıp olumlu oy kullanmaları bu düzensizlikte etkili olmuş gözükmektedir. Üçüncü kategoride ise Türkiye'den yüklü oranda askerî ekipman satın alan ve gerek terörle gerekse iç savaşla mücadele eden ülkeler vardır. Bunlar da toprakları üzerine el-Kaide'yle mücadele eden Mali, Burkina Faso, Nijer'in yanında Boko Haram ile mücadele eden Nijerya ve Tigray Halkının Kurtuluş Cephesi ile bir iç savaş yaşamış Etiyopya'dır. Etiyopya Türkiye'den 2021 yılında yaptığı yaklaşık 60 milyon dolarlık ihracatla Türkiye'den tek seferde en çok mal satın almış ülke olurken, Burkina Faso ise 2022 yılında yaptığı yaklaşık 36 milyon dolarlık satın alımıyla Batı Afrika'da bir seferde Türkiye'den en çok mal satın alan ülke konumundadır. Görülmektedir ki Mali'deki ve Burkina Faso'daki askerî cunta yönetimleri Türkiye'nin o ülkelere silah satmasına engel oluşturmamıştır. Bu

nun yanında Mozambik'in de üç yıldır kuzey bölgesinde el-Kaide'yle mücadele ettiği göz önüne alındığında Türkiye'den yaptığı ortalama 120 bin dolarlık ihracat terörle uğraşan diğer ülkelere göre çok aşağı düzeydedir. Bunun da nedeni Mozambik'in silah satın almada daha çok Çin'e bağlı kalmak istemesi olabilir.

Ayrıca 2023 yılında Türkiye'den yaptığı yaklaşık 15 milyon dolarlık ihracatla Fas, Kuzey Afrika'da Türkiye'den en çok silah ihraç eden ülke olmuştur. Fas'ın da Batı Sahra

sorunu nedeniyle Polisario adlı örgütle olan silahlı mücadelesi Türkiye'den silah ya da yedek parça istemesine neden olmuş olabilir. Dördüncü kategoride ise Afrika'nın ana kıtasında değil ama çevresindeki denizlerde yer alan ada ülkeleri görünmektedir. Bunlar da Yeşil Burun, Sao Tome ve Principe, Seyşeller, Komorlar, Madagaskar ve Moritus'tur. Bu ülkelerden son iki buçuk yılda Türkiye ile herhangi bir silah ihracatına girmemiş Sao Tome ve Principe, Yeşil Burun, Seyşeller ve Komorlar bulunurken Afrika'nın en büyük adası Mada-

gaskar ile en küçük ikinci adası Moritus Türkiye'den silah ve yedek parça ihracatı yapmışlardır. Bu dört kategorinin dışında kalan ülkeler ise Türkiye ile son iki buçuk yılda düzenli olarak silah ve yedek parça ihracatı gerçekleştirmişlerdir.

Türkiye'nin 2021 ve 2023 yılları arasında en çok silah ve yedek parça ihracatı yaptığı ülke Etiyopya olmuştur. 2021 yılında Etiyopya'nın yaptığı yaklaşık 60 milyon dolarlık silah ihracatının üzerine herhangi bir ülke şu ana kadar çıkmamıştır. Bunun yanında en düşük silah ve yedek parça ihracatını da Türkiye Mısır'a yapmıştır. 2022 yılında Mısır'a yapılan sadece 80 dolarlık silah ve yedek parça ihracatının altına herhangi bir ülke şu ana kadar inmemiştir. 2022 yılında Türkiye'nin Mısır ile olan ilişkilerindeki gerilim bu oranın düşük olmasında bir etken kabul edilebilir. 2023 yılının ilk altı ayında Mısır'a yapılan yaklaşık 35 bin dolarlık ihracat son dönemde yumuşamaya başlayan ilişkilerin bir göstergesi sayılabilir.

Sonuç olarak Türkiye, düzenli ya da düzensiz de olsa Afrika ülkelerinin kendilerini güvencileştirmelerine silah ve yedek parça ihracatıyla devam edecek gibi gözükmektedir. Silah ve yedek parça güvenlik için çok önemli de olsa Türkiye'nin doğrudan dış yatırımlarla kuracağı üretim tesisleri Afrika güvencileştirmesi için çok daha önemlidir. Bu noktada Afrika ülkelerine olan ekonomik ilişkileri salt ithalat ihracat olarak değerlendirmek yerine daha çok yatırım odaklı bir görüşe sahip olmak ve bunu uygulamak daha sağlıklı olacaktır. ■

